

Зайцева-Калаур І. В.

*к.ю.н, доцент,
доцент кафедри цивільного права і процесу,
Західноукраїнський національний університет*

Онищук І. О.

*студент юридичного факультету,
Західноукраїнський національний університет*

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА І ПОЛІТИКА БЕЗПЕКИ ЄС У КОНТЕКСТІ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВІЙСЬКОВОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В УКРАЇНУ

Вторгнення російської федерації на територію України перемішало карти усіх світових гравців за столом великої геополітичної гри. Путін вирішив піти ва-банк та зробити справжній стрес-тест ефективності міжнародних та регіональних європейських інституцій на повномасштабну та криваву війну в Європі. Станом на кінець квітня, на сході України розгортається військова операція рівна битві на Курській дузі. За таких обставин постає питання ефективності спільної безпекової та зовнішньої політики ЄС на практиці.

Для того, щоб розуміти, як саме працює ця система, необхідно розглянути кожен її компонент окремо.

Європейський союз - це добровільний економічний та політичний союз, де більшість питань країни вирішують спільно. Винятком не стала й зовнішня політика і політика безпеки ЄС (надалі - СЗППБ). Спільна зовнішня політика та політика безпеки ЄС - це форма співпраці між державами Євросоюзу в галузі забезпечення безпеки та оборони в рамках ЄС. Вона включає також комплекс заходів у сфері забезпечення безпеки і обороноздатності ЄС, сумісних з діяльністю НАТО, для реалізації яких створені організаційні структури і власні оперативні можливості з метою виконання операцій з підтримки миру, запобігання конфліктам і зміцнення міжнародної безпеки відповідно до принципів Статуту ООН [1, 371].

Спільна політика має бути сумісною зі статусом нейтральних держав (Австрія, Фінляндія, Швеція) і зобов'язаннями інших держав-членів, що випливають із членства в НАТО. Рішення з питань СЗППБ ухвалює Рада одноголосно на пропозицію Високого Представника чи за ініціативи держави-члена [2, 44].

Основи СЗППБ закладені в двох найголовніших документах ЄС: Маастрихтському договору (1993 р.) та Лісабонській угоді (2007 р.).

У першому акті – країни-засновники ЄС задекларували наміри щодо подальшої організації ширших повноважень у зовнішній політиці, військовій галузі й судочинстві.

У другому:

1) запроваджена єдина система актів. До впровадження цих норм у сфері СЗППБ видавалися спільні стратегії, рішення, дії, позиції. Тепер відповідно до положень Лісабонських договорів в сфері СЗППБ видаються рішення компетентних органів;

2) реформована система інститутів. Лісабонські договори ст. 24 ДЄС встановили, що «Спільна зовнішня політика та політика безпеки» підпорядковується спеціальним правилам та процедурам. Спільна зовнішня політика і політика безпеки здійснюється Високим представником із зовнішніх зносин і політики безпеки і державами-членами відповідно до Договорів;

3) введений в дію протокол «Про постійну організовану співпрацю» [3], який головним чином регулював питання в сфері оборони і постійної військової співпраці [2, 43-44].

Ці, та інші юридичні документи ЄС фактично формують доктрину зовнішньої політики та політики безпеки Союзу. Але окрім суто формального юридичного виміру, війна в Україні вказує на необхідність приділити увагу завданням виконавчих органів та відповідальних осіб.

Першою відповідальною особою за організацію СЗППБ є Верховний представник союзу з питань закордонних справ та політики безпеки (надалі - Верховний представник).

Відповідно до ст.ст. 18 і 27 Договору про Європейський Союз, Високий представник ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки:

- проводить спільну зовнішню політику Євросоюзу і політику безпеки;
- вносить пропозиції щодо її розвитку;
- головує в Раді закордонних справ;
- є одним з віце-президентів Комісії;
- забезпечує узгодженість Союзу з питань зовнішнього впливу;
- несе відповідальність в рамках покладених на нього в області зовнішніх зв'язків і координації інших аспектів зовнішньої діяльності Союзу повноважень;
- представляє Союз з питань, що належать до спільної зовнішньої політики і політики безпеки;
- веде політичний діалог з третіми особами та країнами від імені Союзу та висловлює позицію Союзу в міжнародних організаціях та на міжнародних конференціях [4].

Допомагати у здійсненні діяльності Верховному представнику покликана Європейська служба зовнішньої діяльності (надалі - Служба). Служба

об'єднала структурні підрозділи Європейської Ради й Комісії, стала єдиним механізмом зовнішнього представництва для різних напрямів діяльності ЄС, представляє та реалізовує інтереси Союзу в третіх країнах і міжнародних організаціях [5, 64] та підтримує Верховного представника у його діяльності [6, 26].

Аналіз статусу Служби дозволяє констатувати, що вона за своїми особливостями не є дипломатичною службою у звичному нам вигляді. Вона наділена функціями в тих сферах, які не притаманні дипломатичним відомствам (кризове регулювання, планування цивільних і військових операцій), але при цьому в Службі відсутні деякі характерні для дипломатичних служб функції, зокрема консульської підтримки та візового забезпечення, які держави члени-члени відмовляються передати до компетенції служби.

Проте, як слушно зазначили М.Г. Окладна та С.В. Майданік: «у результаті, Служба не стала справжнім «жорстким» інструментом Європейського Союзу, не перетворилася на альтернативу НАТО. За усю історію існування СЗБП не було жодного випадку, коли б держави члени виробили єдину позицію щодо військового втручання, про що свідчать військові операції у Лівії 2011 р. та у Малі у 2013 р...» [7, 235], а також України у 2022 р.

Сьогодні, Україна більше 50 днів веде оборонну війну проти російської федерації. За цей час керівництво Української держави не раз наголошувало на необхідності термінового постачання важкого озброєння, артилерії, ПКРів та ППО, літаків для захисту не тільки нашої держави, а й усієї Європи, адже зараз усім зрозуміло, що Росія не планує мирно співіснувати зі своїми сусідами і уже зараз погрожує застосувати силу до усіх, хто не згоден з її правилами гри.

У своєму Твіттері, Радник Голови Офісу Президента України Михайло Подоляк зазначив, що Європа постачає не ту зброю, яку просить Україна, а зброя їде надто довго [8]. Попри заяви європейських очільників про підтримку України, ЄС не здійснив достатніх кроків задля організації конкретної військової підтримки України.

Отже, можна свідчити, що зовнішня політика і політика безпеки ЄС не пристосована до швидких змін обстановки на європейському континенті, що ставить під загрозу безпеку усього світу. Однією з головних проблем СППБ ЄС є бюрократизованість основних процесів протидії надання озброєння та протидії збройним агресіям. Наприклад, рішення з питань СППБ ухвалює Рада ЄС одноголосно на пропозицію Високого Представника чи за ініціативи держави-члена, що є достатньо довгою процедурою, тому було б доцільніше створення спеціального правового режиму, де Високий представник мав би право приймати рішення самостійно, без погодження із Радою.

Усі ці неточності, а також довгі процедури узгодження зовсім не відповідають сучасній інтенсивності ведення воєнних дій та потребують чимшвидшого реформування задля безпеки і миру на Європейському континенті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шамраєва В. Політика безпеки та оборони ЄС: еволюція формування. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «ПРАВО»*. 2020. № 29. С. 369–377.

2. Слюсаренко Ю., Шпак Д. Правові аспекти здійснення і реалізації спільної зовнішньої політики, політики безпеки Європейського Союзу. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2013. № 114(1). С. 40-45.

3. COUNCIL DECISION No 427/2010 establishing the organization and functioning of the European External Action Service. URL: http://www.eeas.europa.eu/background/docs/index_en.html (дата зверення: 18.04.2022).

4. Договір про Європейський союз. Договір, міжнародний документ від 07.02.1992 р. *Офіційний веб-сайт Верховної ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text (дата зверення: 18.04.2022).

5. Гнатюк М. Становлення дипломатичної служби Європейського Союзу: делегації Європейської комісії. *Магістеріум. Політичні студії*. 2012. № 46. С. 60–64.

6. Окладна М., Яковюк І., Дядик В. Дипломатична служба Європейського Союзу: становлення й розвиток. *Право та інноваційне суспільство*. 2021. № 2 (17). С. 22-29.

7. Окладна М., Майданік С., Правові основи спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС. *Юридичний науковий електронний науковий журнал*. 2018. № 2. С. 233-236.

8. Подоляк М. Україна просить у Європи зброю... Михайло Подоляк. Twitter. URL: https://twitter.com/Podolyak_M. Дата публікації: 17.04.2022. Дата перегляду: 19.04.2022.